BARÁTHI OTTÓ

Kiáltás a Dolinkáért

I. rész

Holdbéli tájat idéző mély vízmosás, szálfaegyenes óriásfenyők, madárdaltól hangos erdő, festői fasorok, takaros tisztások, vidám majálisok, zenés, zászlós, virslis, sörsátoros munkaünnepek, mindenféle megemlékezések jutnak eszembe, mielőtt még a Dolinkáról írni szándékozva, számítógépem klaviatúráján az első billentyűt leütném. Aztán gyors egymásutánban tolulnak fel évtizedes emlékek, mint monitoron jelennek meg szemem előtt a kavargó képek.

Az NB I-es SBTC szurkolói hangorkánjának beszűrődő hangjait hallom, szabadtéri sörözgetéseket, büfébeli sakk- és kártya-partikat, búfelejtő borozgatásokat, derűs diskurzusokat élek át újra.

Fölriadok álmodozásomból, a Dolinka monográfiáját szeretném olyan hitelesen megírni, amennyire csak lehet a felkutatott, rendelkezésemre álló visszaemlékezések, sajtócikkek, közelmúltbeli események és minapi beszélgetések felhasználásával - a történelembe és társadalomba is ágyazva, korlenyomatnak szánva.

Legenda születik

Salgótarján város acélgyári településrészének épített környezetétől keletre, közel karnyújtásnyira terül el egy szépfekvésű, sűrű erdővel borított, gazdag és színes flórájú, csodálatos szépségű táji körzet. A jobbára egy kis völgyben megbúvó, már egy jó évszázada feltárt természeti látványosság stílszerűen a Dolinka nevet viseli. Az egykor különösen kedvelt kirándulóhely és pihenőpark még ma is varázslatos természeti adottságokkal rendelkezik. Fölöttébb sajnálatos, hogy az elmúlt két évtizedben méltatlanul elfelejtve, mintegy gazdátlanul, majdhogynem az enyészet martalékává vált.

A Dolinka szó eredetét általában a „dolina" szócskára vezetik vissza, ami tölcsér vagy tál alakú mélyedést jelent, sőt a szlovákok bemélyedést, völgykatlant is értenek alatta.

Egyes feltételezések szerint a „dolina" szót vették alapul és alakították át „Dolinka" tulajdonnévre az 1868-ban alapított Salgótarjáni Vasfinomító Társulatnál[1] a kezdetektől többségben foglalkoztatott szlovák származású dolgozók, amikor megismerték a völgyben lévő munkaterületet. Ugyanis a gyárból a pácolóüzem szennyezett, mélybarna-vöröses színű vizét az egykori futballpálya (a volt SKSE pálya) területén húzódó mélyedésbe telepítették. Később a drótkötélpályás salakszállítás bevezetésével a pácos lét a fokozatosan növekvő salakdomb vagy hamuhegy („bremz") tövébe vezették.[2]

1881-ben tőkekoncentráció révén, stílszerűen a „vasmű beolvasztásával", megalakult a Rimamurányi - Salgótarjáni Vasmű Rt. (a továbbiakban: RIMA), amely akkoriban az ország egyik legnagyobb vállalata volt.[3] A salgótarjáni gyár fő profilját a meleghengermű gyártmányai jelentették, ezért 1889-ben a gyár nevét Salgótarjáni Acélgyárra változtatták. A termelés növekedésével, az alkalmazott eljárások

következményeként mind több gyári munkás és vezető fordult meg a természettől elrabolt völgyrészben, lehetőséget kapva a környék, a még „termelésbe nem vont" területek értékeinek megismerésére is.

A gyár üzemi épületeivel egyidőben indult meg a munkások lakótelepének tervezése és építése. A vezérigazgatósággal szemben emelkedett a tisztviselők részére egy egyemeletes lakóépület. A lakótelep munkáslakásait a gyártól távolabb a főútvonal (ma ismét Acélgyári út a neve) két oldalán építették meg. Később aztán a felújítására Fabini Henrik (1871–1938) igazgatóságának idején került sor, 1931-ben. A gyártelep kiépítésében elévülhetetlen érdemei voltak a fentebb említett Fabini igazgatón kívül korábban Borbély Lajos (1843–1923), a későbbiekben pedig Jónásch Antal (1850–1945) és Liptay B. Jenő (1878–1928) igazgatóknak. Hogy a gyár gyarapodó munkássága és családtagjaik pihenő- és kirándulóhelyként, különböző ünnepségek megtartására is igénybe vehessék a környező szépséges tájat, javukra fordíthassák és élvezhessék a természeti környezetet, a gyárvezetés a mai szóhasználattal tervszerű intézkedéseket kezdeményezett és 1892-ben határozott a Borbély-liget (Dolinka) telepítéséről.[4]

Az őskorszak: a Borbély-liget

A liget mindinkább a gyár dolgozói figyelmének is fókuszába került. A már említett igazgatók szociális érzékenységüktől vezéreltetve úgy gondolták, hogy életerős, művelt, kultúrált, a szabadidőt hasznosan eltöltő és egészséges életmódot folytató munkásokra van szüksége a társulatnak. Elgondolásukhoz igyekeztek megteremteni a feltételeket is. Megépítették a kultúrházat és az elemi iskolát, hozzájárultak a sportpálya létesítéséhez, a gyárterület és a lakótelep rendezéséhez, parkosításához, a Dolinka hasznosításához. A szociális-jóléti tevékenységből az első számú vezetőkön kívül nagyon sokan kivették részüket, többek között Karatúr Antal neve kívánkozik még feltétlenül a képzeletbeli dicsőségtáblára.[5]

De ki is volt az a személy, akiről a ligetet elnevezték? Borbély Lajos egyes források szerint 1870-ben lett a Vasfinomító alkalmazottja. 1873-tól mint a gyár műszaki igazgatója tevékenykedett. Gyors előrehaladása annak tudható be, hogy a társulat igazgató tanácsa, látva kimagasló szakmai tevékenységét bizalmat szavazott számára. A RIMA fentebb már említett 1881. évi, fúzióval történő megalakulásakor az új társulat összes ipartelepeinek műszaki vezérigazgatójává nevezték ki. Jelentős mérnöki tevékenysége mellett a munkások szociális és kulturális életének javításáról is gondoskodott. Biztatására és támogatásával alakult meg az acélgyári kaszinó és olvasóegylet. Aktív szerepet vállalt a Dolinka fejlesztésében és miután 1901-ben a cég központjába költözött, mintegy az itteni tevékenysége elismeréseként nevezték el róla a ligetet.[6]

A Borbély-ligetben 1902 és 1908 között szakszerű erdőritkítást és tereprendezést végeztek, az először csak kitaposott, „hevenyészett" kis gyalogutakat fokozatosan alkalmassá tették a rendszeres gyalogos közlekedésre. A gyár vezetése mindezeken túl – feltehetően felismerve perspektivikus gazdasági érdekeit is – figyelmet fordított már a mai értelemben vett erdőgazdálkodásra is: a szükséges erdőirtás kompenzálása érdekében fenyők ültetésére, tervszerű telepítésére. Motiválhatta a gyárvezetést a liget kialakításában és fejlesztésében a község gazdasági-társadalmi életében is tapasztalható élénkülés és dinamizmus.

A közelmúltban elhunyt dr. Horváth István barátunk így ír ezekről az időkről egyik dolgozatában: „Az újabb gazdasági fejlődés újabb néptömegeket indított el a település felé, noha az intenzitása csökkent, a mennyisége viszont ekkor is meghaladta a meglévő lehetőségeket. Az 1880–1910 közötti gazdasági prosperálás, a település fejlődésének első virágzó korszaka volt. Az időszakban megépülő új üzemek, további munkaerőt igényeltek. A népesség 1880-ban 7 726, 1900-ban 15 380 fő volt. Akkor, amikor az ország más részein a kivándorlás miatt csökkent a népesség, itt ellenkező irányú társadalmi mozgás bontakozott ki."[7]

Aktivizálta magát a RIMA vezetése is, működött Fabini igazgató úr fantáziája is. Egy alkalommal a Dolinkában sétálva hirtelen megállt és odafordult kollégájához, de válaszra sem várva csak monologizált: „Nézze, tudja mi jó lenne ebből? ...Játszótér a gyári gyerekeknek. Közel van és nagyon jó a levegője. Felállítani hintát, csúszkát, tornaszereket és sok-sok homokot. Na, mit szól hozzá? Itt játszanának egész nap, s az éjszakásokat sem zavarnák a pihenőjükben. Potom pénzen meg lehetne csinálni..."[8]

S az ötletet tettek követték. A gyár vezetői már nemcsak a gyár dolgozóival, de feltehetően a település érdeklődő lakóival, a község polgáraival is számolva fejlesztették a ligetet. Tágították pihenőterületeit, rendezték útjait, bővítették felszereltségét. A park szépítgetése is szakaszosan és folyamatosan történt. Mindinkább „pihenő, szalonna-csurgató, szórakozó" területté alakult.[9] Főleg az első világháború után, amikor is a RIMA telepein lévő erdőállományok szakszerű kezelését szorgalmazták. Fabini Henrik igazgató asztalokat, padokat készíttetett, amelyeknek különösen az idősebbek örültek. A legifjabbaknak – ahogy azt már korábban kigondolta – játszóteret alakítottak ki, mind több játékszerrel és játszóhellyel (hinta, csúszda, homokozó, télre ródlipálya).

Fabini Henrik – aki szintén kiérdemli, hogy bemutassuk – okleveles gépészmérnök, négy évtizedet töltött a RIMA szolgálatában, egyike volt a gyár legjobb szakembereinek. Alkotó és építő egyéniség volt, nagyra becsülte a múlt hagyományait. Életművének túlnyomó része a RIMA hatalmas vasműveinek fejlesztésében és vezetésében manifesztálódott. Ugyanakkor, minthogy erős szociális érzékkel bírt, nem feledkezett meg a kultúráról sem. Támogatta az acélgyári elemi iskola működését, a lakóterületek csinosítását, az épületek felújítását, a játszóhelyek kialakítását és harmóniában tartotta a gyár és a munkások érdekeit.[10]

A Dolinkáról, mint természeti értékről való gondoskodás más szép példájáról, az ismert lokálpatrióta, a közelmúltban elhunyt Vertich József így emlékszik:

„Valaha (úgy ötven-hatvan évvel ezelőtt) a RIMA pesti központjában volt hivatala a társulat erdőmérnökének, aki havonta látogatta meg a telepeket, vette szemügyre az ottani erdőket. A gyári kertészet vezetőjével naponta járta az erdőt: megszemlélt mindent, kijelölte a kivágandó fákat, azokat a helyeket, ahová új alanyt kellett elültetni, kijelölte az erdei utak irányát, javítását, gondozást. Vagyis erdőgazdálkodást folytattak! Megérdemli, leírjam a nevét, mert sokat tett és széppé varázsolta a gyári környéket (kivált Salgóbánya környékére voltak nemes tervei): Czillinger János erdőmérnök volt. Az ő idejében a Dolinka uralkodó fafajtája még a fenyő volt! Gyermekkoromban úgy emlegettük: kimegyünk a fenyvesbe!"[11]

Ha már a RIMA-ról szóltunk (Józsi bácsival) érdemes megjegyeznünk, hogy Salgótarján fejlődésének döntő láncszemei a nagyipari létesítmények (a kőszénbánya, az öblösüveggyár, a vasöntöde és az ötvözetgyár) voltak, amelyek révén a település

1922-ben rendezett tanácsú városi rangot kapott. Nem véletlenül nevezte Förster Kálmán, a város első polgármestere a nagyüzemeket a város életét mozgató legfőbb erőközpontoknak.[12] A város fejlődése azonban ellentmondásos volt (és az maradt a későbbiekben is – a mai napig).

A liget három pontján nyugdíjas parkőrök vigyázták a terepet, szolgálatukat három „dekoratív" őrbódé tette komfortosabbá, amely egyben dísze is volt a Dolinkának. Rend és tisztaság uralkodott a területen. A fenyves erdő telepítése és a fácánetető létesítése mind a természet szeretetét és védelmét sugallta. A gyár dolgozói örömmel töltötték el szabad idejüket a tiszta levegőjű környezetben. Ugyanakkor nemcsak a lakótelepiek, hanem a város más munkahelyei, hivatalaiban dolgozó polgárai, sőt a környékbeli lakosok is felfedezték és egyre inkább megkedvelték a Borbély-ligetet.[13]

Az őrzés-védelemnek ezt a hasznos formáját – amelyre a mai időkben még nagyobb szükség lenne – Fabini igazgató vezette be. „Példás rend és tisztaság uralkodott a gyári lakások körül, szerette, védte és bővítette *(t.i.: Fabini igazgató – B.O.)* a közszeretetnek örvendett „Dolinkát", felszereltette a kicsinyeknek, nagyoknak kellemes szórakozást biztosító berendezésekkel, eszközökkel. És ezt a gyönyörű környezetet is védeni, óvni kívánta. Ennek érdekében a Dolinkát övező sétautakon két helyen már korábban meglévő azonos őrházacskákat továbbfejlesztette, természetesen sorompó nélkül *(az acélgyárba vezető utakat ugyanis sorompós őrházakból védték – B.O.)*, de minden tekintetben azonos berendezéssel és a nem túl öreg őröket szolgálati idejük alatt 2–3 körjárásra kötelezte.

A Dolinka védelme, továbbfejlesztése már Fabini előtt is megkezdődött, erre utal a pihenőhelyre bevezető út elején felállított, öntöttvas kivitelezésű tábla, mely hirdette, ki mikor kezdte el kiépíteni ezt a helyet. Egy másik, az említettel szemben elhelyezett ugyancsak öntöttvas tábla pedig a terület védelmére, a rend megtartására figyelmeztette az erre sétáló, szórakozást kereső embereket."[14]

Az 1930-as évek elején már a helyi sajtó is szárnyára veszi a Dolinkát, a Gödöllőn megrendezett cserkész-világtalálkozó (dzsembori) egy külföldi csoportjának salgótarjáni látogatása alkalmából. „Az első csoport kb. 10 óra 15 perckor végez. Míg a cserkészek fele az acélgyárat szemléli, a másik fele a SSE sportpálya körüli erdei úton körül sétálja a Borbély-ligetet, 3/4 órai sétával, indulás a sportpálya város felőli részéről…"[15]

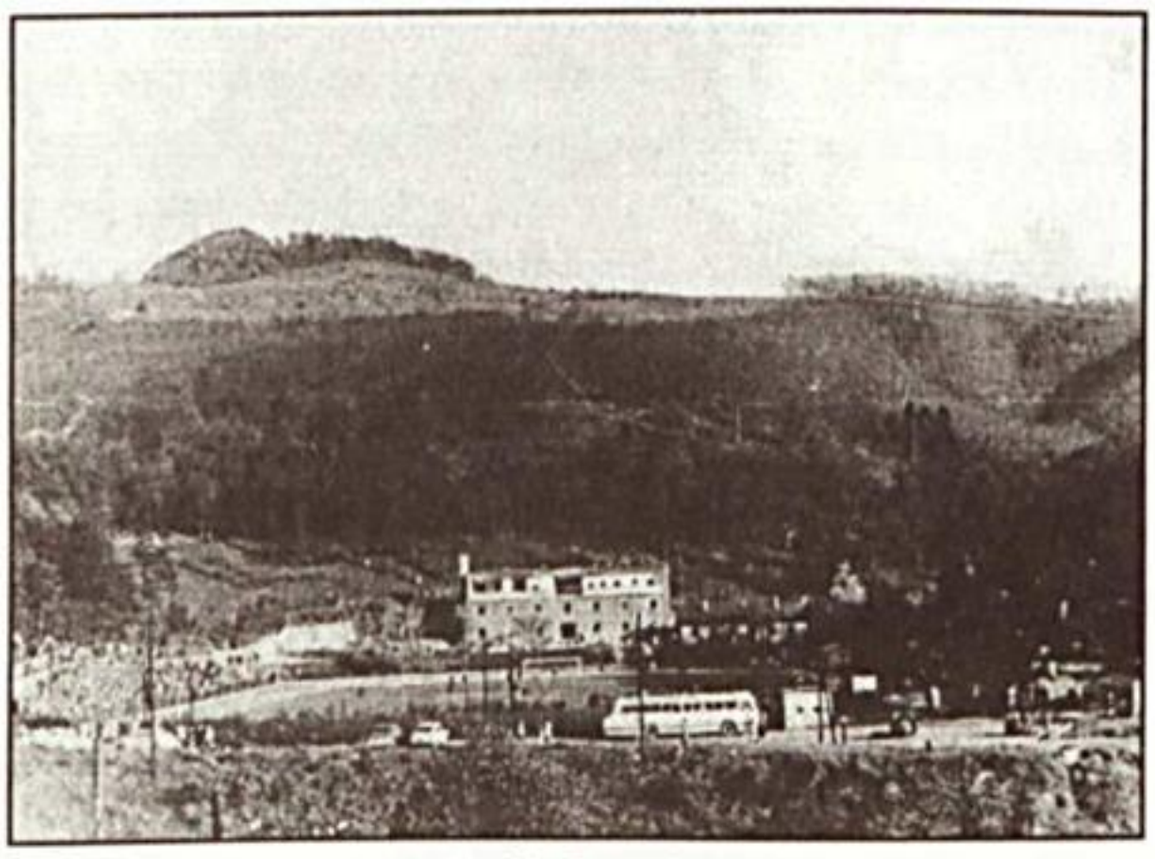

A Dolinka régen

(Forrás: Balassi Bálint Megyei Könyvtár Helyismereti gyűjteménye)

Az újsághírből néhány – eddig még sehol le nem vont – következtetetést is megengedhetünk magunknak. Az első, hogy 1933-ban Salgótarján már benne volt az ország turisztikai vérkeringésében, méltónak találtatott külföldi vendégek fogadására. A másik konklúzió: a Dolinkát – mint helyi természeti értéket, és szociális létesítményt – már meg lehetett mutatni országnak-világnak is. Kiterjedésére, hasznos területére utal, hogy mintegy 3/4 órát igényelt a körül sétálása. (Az is érdekes, hogy egyáltalán körbejárható volt a liget, kiépített sétánnyal, séta-utakkal.)

S végül: már létezett a SSE pálya, azaz a sport is jelen volt a gyár és a város életében. A Salgótarjáni Sport Egyesület (SSE) 1903-ban alakult meg, a várossá válást követő második évben, 1924-ben pedig felavatják a SSE pályát a Borbély-ligetben. Az új sporttelep helyét a völgy nyugati, acélgyári városrész épített környezete felé eső részen jelölték ki azzal a szándékkal, hogy a jelenlegi Acélgyár út 5–7–9 sz. bérház helyén lévő első egyesületi sportpálya helyett, annak pótlására kerüljön a futballpálya, majd később adjon otthont a terület szükséges egyéb létesítményeinek is.

Az új sporttelep létesítése igen nagy földmunkával járt, hiszen korábban a Dolinka völgyének hatalmas vízelvezető árka húzódott itt. Így aztán helyenként 10–12 méteres feltöltést kellett végezni. A gyári vezetés messzemenő támogatásával, nem kis erőfeszítések árán a sporttelepet 1924. július 27-én adták át a sportolóknak. Az ünnepélyes aktus után a pályán az első magyar bajnokcsapat, a BTC labdarúgói mérték össze tudásukat a SSE legénységével.

Visszatérve a kezdetekhez: a SSE pálya 1924. évi átadásával veszi kezdetét tulajdonképpen a Salgótarján város rendezésére irányuló korabeli koncepció és gyakorlati tevékenység. Azt is megkockáztathatjuk: a Borbély-liget ilyetén módon nemhogy nem gátja, de lendítője volt a városfejlődésnek. És egy kicsit előre szaladva: így kellene ezt látni a regnáló önkormányzati testületi tagoknak, a jelenlegi városatyáknak is, amikor a mai Dolinka befektetést–ráfordítást igénylő felújításáról, újbóli pihenőhellyé való alakításáról, a város és környéke lakói érdekében történő hasznosításáról van szó…

A Dolinka a '30-as évek közepéig még mérsékelten tovább fejlődött, gondos kezek munkájának köszönhetően természeti szépsége kiteljesedett, szociális és szórakoztató létesítményekben, ha nem is látványosan, de fokozatosan gazdagodott és tulajdonképpen minden tekintetben megfelelt egy pihenőparkkal szemben támasztott – a kor szellemével is harmonizáló – elvárásoknak. Ezekben az években – annak ellenére, hogy a gazdasági világválság recessziós hatása nem múlt el nyomtalanul – kezdett divatba jönni a kirándulás, a természetjárás mint szabadidős tevékenység, és a város vezetése, apellálva a város természeti adottságaira, számított is

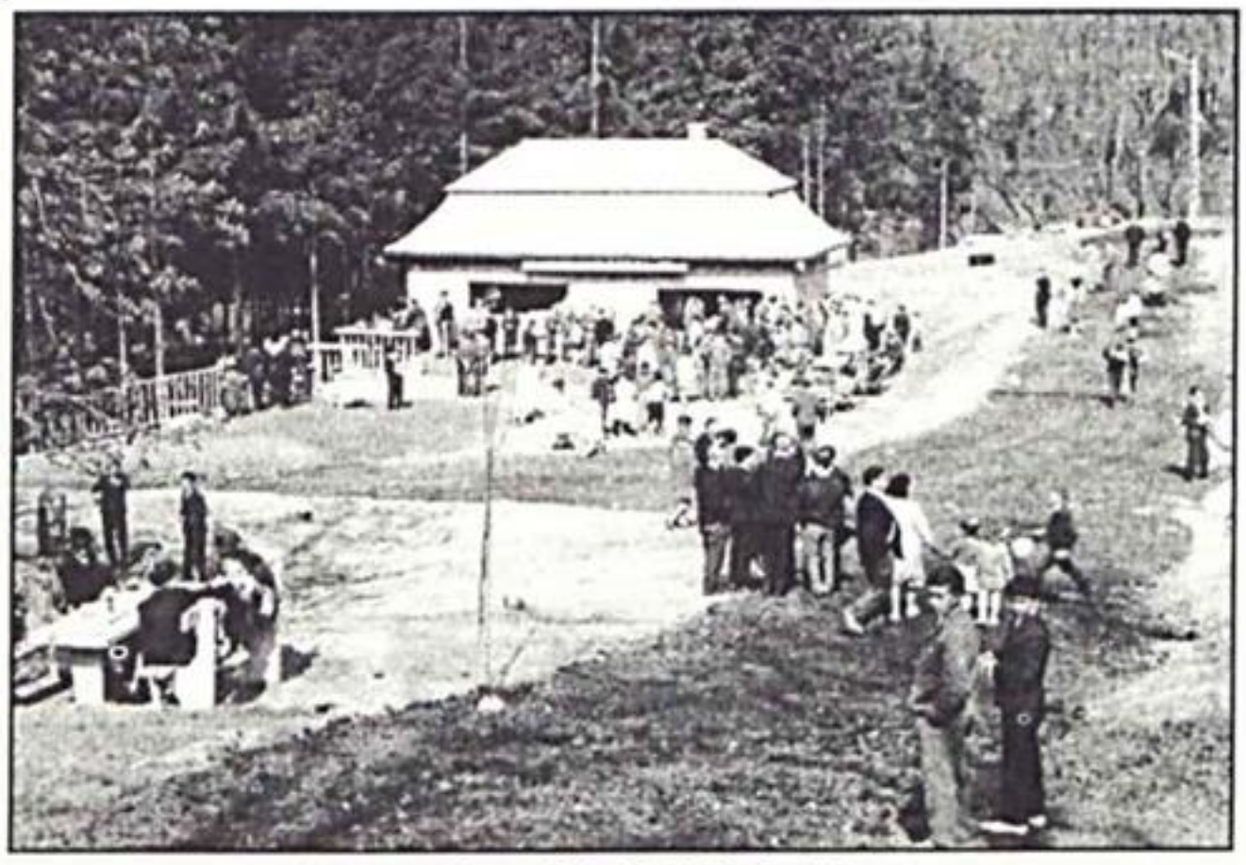

1945 után a kis büfé épülete
(Forrás: Nógrádi Történeti Múzeum Fotótára)

az ide érkező turistákra, a növekvő idegenforgalomra, s ebben feltételezhetően szerepet szánt a Borbély-ligetnek is.

Ez a fajta vendégvárásra és az idegenforgalom – nyilvánvalóan, mint városi önkormányzati bevételi forrás – növelésére irányuló szándék, a turizmus fejlesztésére fókuszáló koncepció, a mindezzel kapcsolatos várakozás, a gondolkodás formálása és a magatartás ösztönzése tetszik ki *A Munka* című városi politikai és társadalmi hetilap egyik korabeli számának – a mának is példát mutató – vezércikkéből is.

„Napsugaras március után mind derűsebben, életet, kedvet adóan köszöntenek ránk az áprilisi napok. Még a nyár izzó forrósága messze van, de a jó családapa már most kezébe veszi a ceruzát, már most böngészi a prospektusokat, már most figyeli az újsághíreket: hol kaphatna olcsó és jó ellátást olyan helyen, ahol a nyaralás valósággal biztosítani is tudja a pihenést, a szórakozást kedvelőknek a szórakozást…

Salgótarjánt ideális szép fekvésénél fogva a jó Isten is arra teremtette, hogy itt nyugalmat, pihenést, felfrissülést nyerjen mindenki, aki szándékosan vagy véletlenül a mi városunkat szemeli ki nyári szabadsága eltöltésének a helyéül. Az erdős-hegyes gyönyörű vidék, a romantikus várromok s a történelmi levegő olyan kincsünk nekünk, amit parlagon hevertetni gyümölcsözetlenül nagy hiba és helyrehozhatatlan mulasztás volna. Most amikor a turisták és a filléres gyorsok útján Salgótarján kezd divatba jönni és közgazdasági jelentőségénél fogva egyre nagyobb szerephez jut, el kell indulni egy íróasztal mellől Salgótarján idegenforgalmi gócponttá teremtése fáradhatatlan, akadályt nem ismerő, törhetetlen akaratú gondolatának. Olyan erősen fiatalon, hogy még a csodákba is hinni tudjon."[16] Figyelemreméltó fogalmazás – mármint az íróasztaltól való elindulás, ahogyan azt ma is sokan képzelik. Márpedig onnan aligha lehet idegenforgalmat szervezni, még ha azt marketingnek is nevezik egyesek…

A település dinamizálódásából és a népesség társadalmi mobilizációjából jelentősen részt vállalt a RIMA, amint azt olvashatjuk a várostörténeti dokumentumban: „…a város lakosságán belül legjelentősebb létszámú munkásságával, létesítményeivel – melyeknek sorában lakótelepek, kulturális és szociális intézmények találhatók – érezhetően kapcsolódott bele Salgótarján város életébe és – mint a következőkben még látni fogjuk – kivette részét a városias fejlődés különféle feladatainak megoldásából is."[17]

Korhű néven: Zója-liget

A jó szándék azonban kevés volt a város idegenforgalmának kibontakoztatásához: a történelem közbeszólt, a '30-as évek végén a gazdasági helyzet, az életkörülmények alakulása, különösen a militarizmus miliője, majd a 2. világháború nem kedvezett a turizmus és az idegenforgalom feltételei javításának, infrastruktúrája bővítésének s ugyanezek a körülmények szabtak gátat a Dolinka további fejlesztésének is.

Salgótarján lakói már a fegyvernyugvást, illetve az azt követő békekötést megelőzően 1944. december 25-én fellélegezhettek, és az új év, 1945 elején azonnal nekiláttak az élet megszervezésének. Megalakultak a pártok helyi szervezetei, a nemzeti bizottság és februárban az új képviselőtestület is. A gyárakban a termelés legtöbb helyen már január elején-közepén megindult. Megkezdődött a nagyüzemek államosítása, az acélgyár 1946. december 1-i hatállyal került állami kezelésbe.

„Ezzel döntő változás következett be az Acélgyár történetében. Az illetékes szervek döntését Apró Antal, a Magyar Kommunista Párt Központi Bizottságának tagja nagygyűlésen ismertette... Beszédében kifejtette, hogy várakozással tekint a Nehézipari Központ Salgótarjáni Üzemegységének eljövendő tevékenységére, majd bejelentette, hogy a gyár élére munkásigazgatót neveznek ki. Mekis József lett az új igazgató..."[18]

A termelés nehezen indult meg, kezdetben értetlenkedés fogadta az intézkedéseket, a munkások esetenként leállásokkal, kisebb sztrájkokkal tiltakoztak, a munkafegyelem laza, a szervezettség alacsony színvonalú volt. Csak lassan állt helyre a rend, s tért vissza az élet a normális kerékvágásba.

Később jó időben mind többen látogattak ki már a Dolinkába is, igaz az „első fecskék" alig ismertek rá kedvelt kiránduló és pihenőhelyükre. Az újjáépítés, a termelés beindítása és felfuttatása, a tervgazdálkodás és a szovjet típusú szocialista munkaverseny bevezetése, az új államrendszer kialakítása és a helyi igazgatás megszervezése, a megélhetés nehézségei közepette nem volt idő a pihenésre, kedv és hangulat a szórakozásra. A gyárvezetés évekig sem tudott energiát, eszközöket fordítani a Borbély-ligetre, talán nem is akart...

Jellemző a politikai viszonyokra, a közállapotokra, hogy a Dolinkáról szóló első sajtóhírek egyike nem a liget rendezésének, helyreállításának, szépítésének és újbóli birtokbavételének feladataival foglalkozik, hanem – nyilván az új politikai elkötelezettség hevületében, a felszabadítók iránti tiszteletadás, alázat és a szovjetbarátság jegyében – a régi reakciós elnevezéseket veszi célba és azok cseréjét tűzi zászlajára. A megyei lapban megjelent politikai töltetű, gyenge minőségű újságírói produktum, aláírás nélküli cikk ma már enyhén szólva is demagógnak tűnik.

„A salgótarjáni Acélgyár Vasas sportpályája *(később ezt a nevet is viselte az acélgyári egyesület és Salgótarjáni Vasas néven szerepelt több éven keresztül az NB II-ben – B.O.)* Magyarország egyik legszebb fekvésű sporttelepe. Az egész sporttelepet gyönyörű fenyveserdő veszi körül. Nyári időben a dolgozók sokasága keresi fel ezt a kis fenyőligetet, hogy a fenyőfák hűs árnyékaiban pihenjék ki a napi fáradalmaikat és erőt merítsenek másnapi munkájukhoz. Az acélgyáriakon kívül még sok idegen is felkeresi ezt a fenyveserdőt, mert a tarjániak igen szeretik az idegeneknek mutogatni.

Azonban ha közelebbről megnézzük, nem nagyon van mivel dicsekedni. A tarjániaknak lehet, hogy nem is tűnik fel az a tábla, amely mindkét oldalon kihívóan hirdeti, hogy ezt a ligetet Borbély-ligetnek hívják... ...Borbély Lajos létesítette 1892-ben, a Rima első vezérigazgatója... A játszótér mellet hatalmas tábla hirdeti, hogy a játszótér „Ludovika" névvel van elkeresztelve, a név tulajdonosa Fabinyi *(helyesen: Fabini lenne – B.O.)* Henrik, volt igazgatónak a felesége volt...

Öt esztendő telt el, hogy a hős szovjet nép segítségével megszereztük szabadságunkat. És öt esztendő után még mindig lehet látni ezeket a feliratokat, amelyek esztendőkön keresztül válaszfalakat és sorompókat emeltek a város dolgozói közé... Ezúton hívjuk fel az illetékesek figyelmét, hogy minél előbb hassanak oda, hogy a múlt rendszer még itt kísértő figuráinak nevei minél előbb eltűnjön. A Borbélyok és Ludovikák nevei helyett a munkásosztály hőseiről és mártírjairól nevezzék el azokat."[19]

És az újságcikk nem is merült feledésbe, nem íródott hiába, nyomot hagyott: az új gyárvezetés „ugrott" és nagy igyekezetében, vagy inkább túlbuzgóságában a Borbély-ligetet nem is a magyar kommunista mártírok egyikéről-másikáról, de, a „szovjetbarátság" szellemében, és a „testvériség" jegyében egyenesen egy

háborús hős szovjet lányról, Zójáról nevezte el. Magam, amikor először hallottam, hogy a Dolinkát Zója-ligetnek hívják, gondoltam, hogy ez a korhű név csak a „Kis-Moszkva effektus" jegyében történhetett, jóllehet úgy tapasztaltam, hogy a salgótarjániak, köztük legalábbis ismerőseim és barátaim, „csak" a Dolinkába jártak-jártunk és nem a Zója-ligetbe. Jóval később kaptam egy autentikus megerősítést is erre vonatkozóan: „Igen, egyszer a Dolinkában (soha, senki nem hívta Zója-ligetnek) az egész óvoda ázott a gesztenyefák alatt, asztalok tetején pokrócokba bugyolálva nevettünk, hazafelé az agyagos parton a cuppogó sárban bőgtünk."[20]

A gyár egyik dolgozója, a korabeli események részese, a történések formálója így ír erről az időkről. „...Nem csak a liget neve változott meg, de bizonyos vonatkozásban megváltozott a liget rendje, tisztasága is. A háború után nem az volt a legfontosabb, hogy a ligetet takarítsák, sok más feladat megoldására kellett figyelmet fordítani. Élni kellett, termelési feladatokat, jóvátételt kellett szállítani a Szovjetuniónak.

Aztán ahogy teltek az évek, itt is változásnak kellett lennie. Az emberek szépérzéke nem tűrte az elhagyatottságot, az elhagyatottság látképét. Egy alkalommal a hatvanas évek elején a lakótelepi nyugdíjasok összejövetelén vettem részt, ahol a május elsejei majálisról beszélgettünk, ami a ligetben lesz elrendezve. Az idős emberek felvetették, hogy örömmel mennek a majálisra, de az a kérésük, hogy ne csak május elsejére hozzuk rendbe a ligetet, végezzünk nagytakarítást, hanem rendszeressé kéne azt tenni, mint a régi időkben."[21] Ez adta az ötletet és egyben szülte az elhatározást is, hogy a Dolinkát parkosítsák, rendezzék, lássák el játékszerekkel, tegyék rendbe és mindenkor alkalmassá kirándulásra, pihenésre, szórakozásra. Orlik Ferenc szerint Tóth Pálnak a Munkásellátási osztály vezetőjének köszönhetnek nagyon sokat, akinek a tervező és irányító munkája nélkül az elképzeléseik aligha valósulhattak volna meg, de persze mások is kivették részüket a tervek megvalósításából, a kétkezi munkából.

S hogyan látta a Zója-ligetet ebben az időszakban a „külső szemlélő", az akkori tanárember, Czene Gyula?

– A II. világháború után a fejlődés, az igazi megújulás a 60-as években kezdődött, amikor ilyen emberek tettek nagyon sokat a Dolinkáért, mint Tóth Pál, Orlik Ferenc, Révay Ferenc, Tajti József. Brigádok jöttek ide dolgozni, játszótereket létesítettek saját elhatározásukból és nem kényszerből. Örömmel jöttek, mert tudták, hogy itt családtagjaik, gyerekeik, unokáik szórakoznak.

1964-ben vadaspark létesítésének láttak neki. Az első állatokat a pécsi Mecsek-aljai Vadas-parkból telepítették át, azt hiszem először szarvasokat, őzeket kaptak. Az idősebbek közül a legtöbben bizonyára arra emlékeznek, hogy a bányatröszt vezérigazgatója, Pothornik Józsi bácsi, amikor 1977-ben a SBTC focicsapata a szibériai Kemerovóban járt, s ő volt a küldöttség vezetője, kapott ajándékba egy barna-medvét, amit aztán a dolinkai vadasparknak adott át. Szívesen jártak ide az emberek a város minden részéből, de máshonnan is – mondja a ma nyugdíjas iskolaigazgató.[22]

A megyei sajtó is egyre többet foglalkozik a gazdagodó, szépülő Zója-ligettel. A *Tarjáni Acél* egyik 1964. évi számában[23] arról olvashatunk, hogy Orlik Ferenc elvtárs szülőként gyámkodik az átalakuló Zója-liget felett. Aztán arról esik szó, hogy a városi tanács tárgyalt a liget jövőjéről: a hároméves fejlesztési terv keretében több millió forintot fordítanak majd rá. Később megtudjuk, hogy gyepesítenek, parkosítanak, a

tervek szerint állatkertet és kétlépcsős tavat is létesítenek. Orlik elvtárs elmondja még, hogy igen sok segítőkész dolgozó van a gyárban, legutóbb a 13 fős vagonos brigád dolgozott kinn, másnap a MEO-sok jöttek szalonnasütésre, de aztán minden felszólítás nélkül nekiláttak a munkának.

A jó példa ragadós, mondják: rövidesen mozgásba jött az acélgyár jószerivel egész kollektívája a Dolinka felélesztése érdekében. Elsősorban Orlik Ferenc irányító és szervező munkájának, a már név szerint említett társai hatékony közreműködésének *(a továbbiakban legyenek ők a Szervezők, megérdemlik ezt a nagybetűs megkülönböztetést! – B.O.)* köszönhetően önkéntes gyári brigádok, munka-helyi kollektívák, szervezeti egységek, fizikai és szellemi dolgozók sokasága vette ki részét – társadalmi munkában – a liget megújításából.[24]

Mindez így egyszerűnek tűnik, ám elgondolható, hatalmas koordinációs tevékenységet és mozgósító munkát jelentett. A szervezők a szakszervezeti műhelytitkárok bevonásával ismertették, hogy mikor, milyen munkafajták elvégzéséhez kérnek segítséget. A titkárok szervezték a dolgozókat, s közölték a névsort a szervezőkkel, akik aztán a Dolinka bejáratánál – a terepet és a munkaeszközöket, szükséges felszereléseket már előkészítve - várták az önkénteseket.

Az elvégzett munkák sokaságát itt felsorolni sem lehet, csak néhány részletet tudok kiemelni... Az erdészet kijelölése alapján kivágták a beteg vagy sűrűn nőtt fákat, ritkították és megtisztították az erdőt. Tereprendezést végeztek, kialakították a szalonnasütő helyeket és a félkör alakú - később lebetonozott - teret. Elültették a vállalati hozzájárulással beszerzett – és azóta már nagyra nőtt - tujákat és díszfenyőket. Fokozatosan készültek az azóta is masszívan álló betonlapos asztalok és betonlábas padok, valamint bográcsozó és szalonnasütők.

Vállalati hozzájárulással és részben társadalmi munkával felújították a ligetbe vezető utat, a mellette húzódó vizesárkot – a gyors csapadék-vízelevezetést biztosítandó - kikövezték. A még az ötvenes évek előtt a gyári fiatalok által létesített kis büfé-épület kétszer is bővítésre került. Ennek köszönhetően alakult ki a kedvelt, „turista igényt" kielégítő, kedvező áron megfelelő ellátást biztosító, szórakozást is nyújtó „vendéglátó egység".

A szervezőktől megtudjuk, hogy a munkák több éven keresztül folytak, s a büfé létrehozása sem volt egyszerű feladat, sok utánjárást, még több társadalmi munkát igényelt. A legnagyobb gondot az anyagbeszerzés jelentette. Az építkezéshez a városi tanács bontási anyaggal járult hozzá. Felhasználták és beépítették a vállalat udvaráról felszedett kockakövek egy részét, ez – aki látta az épületet, tudja – jellegzetes külsőt kölcsönzött az épületnek.

Érdemes akár megismételni is: gyári brigádok tucatjai, dolgozók százai és hozzátartozóik vettek részt - időnként még külső szakemberek (például a közeli építő szövetkezettől) is bedolgoztak - a Dolinka megújításában, így többek között a GYEGO-sok évente felülvizsgálták, karbantartották, javították, kenték a játszótéri hintákat – mint mindenki más önkéntesen és egy fillér fizetség nélkül.

Még a '60-as évek közepén-végén is folytatódik a fejlesztés. Ekkor készül el az ún. madár-ház épülete, amelyet az elképzelések szerint kitömött kisállatok, madarak és különböző rovarok, lepkék elhelyezésére és bemutatására *(kisiskolások részére demonstrációs célokra? – B.O.)* módoltak ki. Mivel csak távlati elképzelésről volt szó, indokoltnak tűnt a villannyal, vízzel, sütés-főzési lehetőséggel

ellátott, komfortos épület más- és többcélú célú hasznosítása, így azt a vállalat szervezeti egységei (osztályai, csoportjai, brigádjai) vették rendszeresen igénybe, különböző közösségi rendezvényekre, kollektívák összejöveteleire, baráti találkozókra, ezzel is a munkahelyi légkör javítására. Néhány év múlva az SKSE „bérelte ki" a madárházat és sportolói edzőteremmé alakították át, illetve kondi-teremként használták.

A többcélú hasznosításnak, amely aztán esetenként „átment" a nem rendeltetésszerű használatba is, később a hátulütői is megmutatkoztak, különösen akkor, amikor már nyilvánvalóvá vált, hogy a madárház csak füstbe ment tervnek bizonyult. Vertich József nem nézte jó szemmel a madárházzal történteket, s némiképp ironikusan és kritikusan szóvá is tette ezt: „...a játszótér felett állt egy díszes, gyári készítésű madár-ház, néhány árválkodó szárnyassal. Kiderült, hogy fenntartása költséges, na és szakembert kívánna, hát felszámolták. *(Vertich leírásából az tűnik ki, hogy itt madarak is voltak, és azt sejteti – Orliktól eltérően –, mintha eredetileg eleven szárnyasokkal akarták volna benépesíteni a madárházat – B.O.)* A sportkör élelmes emberei, az atléták, nyomban lecsaptak a helyiségre, berendezték erősítő teremnek..., de csak átmeneti volt a használat: amikor 1982-ben a korszerű futófolyosó elkészült, véglegesen áttelepültek oda. Azóta a madárház árván várakozik valamilyen feladatra: egyelőre raktárként szuperál.".[25] Ez később a madárház végét is jelentette.

De adjuk még vissza a szót Vertich Józsi bácsinak, aki több más kellemeskellemetlen történésről is beszámol visszaemlékezésében. Íme az egyik: „A hatvanas években, amikor még jól futott a gyárnak, a Művelődési Központnak, zenekarunk és a dalkörünk, az agilis karnagy, Krajcsi Lajos vezetésével színvonalas erdei hangversenyeket is adott. A Dolinka árnyas fái alatt szép számú hallgatóság élvezte a muzsikát, a kellemes környezetet. Ma Villon szavaival szólhatnánk: De hol van a tavalyi hó? Hol van? Szép lassan kimúlt ez is, eleinte a zenekari vezetés, a zenekar problémái miatt, ma úgy mondjuk: nincs rá pénz. Szegény zenekar próbázgat, próbázgat, hogy néha egy-egy temetésen bizonyíthassa még meglévő tudását."[26]

Derűs évek: vadaspark a Dolinkában

Külön fejezet a Dolinka történetében a vadaspark, minthogy a liget látogatottságát nagyban növelte az állatok betelepítése, az akkoriban még vidéken különlegességszámba menő kisállatkert létesítése. Gyermekek és felnőttek egyaránt hamarosan megkedvelték azt, és szívesen álldogáltak, nézelődtek a ketrecek előtt és körül.

Létesítésének ötlete nem tudni pontosan, hogy személy szerint kinek a nevéhez fűződik, de az első lépés az volt, hogy a Szervezők engedélyt kértek és kaptak a Nógrád Megyei Tanács Mezőgazdasági Osztályától egy vadkacsa, két-két vadliba és szarvas, négy-négy mezei nyúl és őz, hat-hat fácán és fogoly kisállatkertben való tartására. A hatósági előírások szerint az állatok kezelésével és gondozásával képzett szakembert kellett megbízni és biztosítani kellett a normák szerint előírt takarmány mennyiségét és minőségét is. A további állatfajták beszerzését pedig az állatkerttől, erdőgazdaságtól és vadásztársaságtól javasolták.

Az állatok megfelelő körülmények között tartása, a szakszerű feltételek megteremtése nem ment egykönnyen, s máról-holnapra. A *Nógrád* napilap 1996 szeptember közepén még a „kínok kertjének" titulálja a vadasparkot, s az aláírás nélküli cikkből több mint féltucat elpusztult állatról, szomorú állapotokról, biztató ígéretekről szerezhet tudomást az olvasó. Tóth Pál, az acélgyár munkásellátási osztályának vezetője szerint rövidesen elkészül a téli madárszállás, szakszerű lesz az állattartás és igazi kis állatkert létesül.

Valóban javultak is a körülmények, az állatállomány pedig tovább gyarapodott, hamarosan már látható volt közöttük gólya, barna kánya, páva, gyöngytyúk, róka és számos szép és értékes galamb is. A Mecseki Kultúrpark 1967-ben küldött egy kis pulikutyát és négy vizslát. Most már mindegyik kis állatnak ketreceket, megfelelő elhelyezést és ellátást biztosítottak.[27]

Ezt támasztja alá prof. dr. Anghy Csaba, a fővárosi állatkert főigazgatójának 1967. évi látogatása a Dolinkában, aki meglepődött a létesítmény láttán. Azon meg egyenesen elcsodálkozott, hogy az őzek itt a vadas parkban szaporodtak, minthogy az máshol nemigen történt meg. Mint mondta, ez csak azért volt lehetséges, mert a Dolinkában szinte természetes környezetben vannak.[28]

A tudós professzor számos jó tanáccsal látta el az acélgyári Szervezőket, s a látogatáson résztvevő városi tanács művelődési osztályának előadóját, Csongrády Bélát. A szervezők lelkesednek, nagy terveket szőnek, az állatkert igazgatója bölénypárt ígér a vadasparknak, segít a számvetésben. A *Nógrád* újság a Szervezőkkel együtt áradozik, a mackók völgyéről ír, bölényeket lát a láthatáron és osztozik az álmokban: névtelen tudósítója csinos vadaskert helyett már egyenesen egy szép állatkertről kíván beszámolni.[29]

A neves szakember látogatása végén a következőket veti papírra: „Meleg barátsággal üdvözlöm a Zója-ligeti állatkert alapítását úgyis, mint a 101 éves budapesti ZOO főigazgatója, úgyis, mint a vidéki állatkertek szakfelügyelője. Fortes fortuna adjuvat – a bátrakat segíti a szerencse is!"

Sok érdeklődőt vonzott a kétszintes tónak a varázsa, a fölötte lévő építménnyel, amit a látogatók elneveztek a sóhajok hídjának. Látható volt itt pézsma és vadkacsa, vízi csirke és szárcsa és a tóban természetesen – részben az előbbi kis állatok táplálékaként – nyüzsögtek a halak. (Az akkor még létező gyári tóból telepítették át ide a kis vörös vagy arany halakat.) Látható volt itt még néhány teknősbéka és japán liba is.

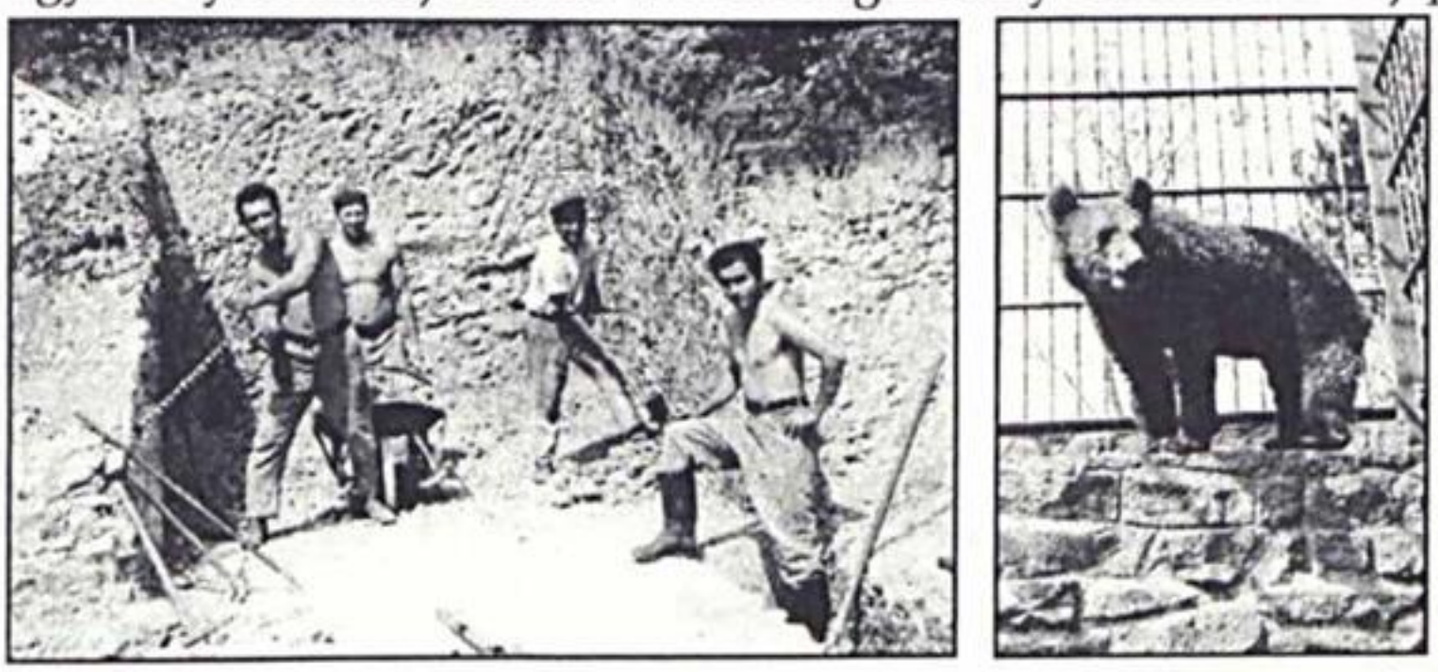

A bányamentők barlangot építenek a szibériai barna medvének
(Forrás: Nógrádi Történeti Múzeum Fotótára)

A közönség kedvence volt az a szibériai barnamedve, amelyet az SBTC 1968-ban egy szibériai turnéján kapott, s amelyet a küldöttség vezetője, a Szénbányászati Tröszt

vezérigazgatója, Pothornik József (aki az akkori időkben egyáltalán nem mellesleg a MSZMP Központi Bizottságának tagja volt) a vadaskertnek ajándékozott. A medvebocs elhelyezéséhez a Dolinka főbejárattól észak-keletre eső sűrű erdős domboldalában a bányamentők kialakítottak egy megfelelő barlangot, az acélgyár dolgozói pedig egy ketrecet. Az utóbbiba beépítettek egy mászófát, hintának felfüggesztettek egy autó-gumiabroncsot, s csordogáló ivóvizet is biztosítottak a kedvenc állat komfortérzetének biztosításához.

A kis bocsból hamarosan nagy medve lett, úgy, hogy állítólag már gondozója, Vadas Pista bácsi sem bátorkodott bemenni a ketrecébe. A felnőtt Miska medve magányosságát megszüntetendő kapott egy kárpát-ukrajnai nőstény barna medvét, akivel egyre jobban érezte magát, s idővel talán az utódok is megszülettek volna…

1968 őszén reményteljes összefogásról szólnak a hírek és további bíztató elképzelések látnak napvilágot. „Fejlesztik a salgótarjániak közkedvelt szórakozóhelyét, a Zója-ligetet. A városban lévő nagyüzemek közös támogatást adnak a fejlesztéshez. Korszerűsítik az állatkertet. Megfelelőbb helyre telepítik. Az állatoknak karámokat készítenek és rendszeres állatorvosi kezelést kapnak. A ligetet bekerítették… díszfákat telepítenek…"[30]

1969 tavaszán – mint ahogy mindig is – ragyog a nap a Dolinka felett, ám ez ekkor akár szimbolikusan is értendő, ugyanis a ligettel kapcsolatban már-már grandiózus tervekről számol be a megyei napilap. „Salgótarjánban a Zója-liget arborétummá fejlesztéséről tárgyalt tegnapi ülésén a városi tanács végrehajtó bizottsága… A modern kiképzésű park Salgótarján egyik érdekessége, a liget területe mintegy 15 hektár. Ebből belterjessé vált 3–4 katasztrális hold, a többi terület rendezetlen. Mivel az arborétummá fejlesztés társadalmi igény, a rendezést most tervszerű, tudományos alapokra helyezik… Parkerdővé alakítják át a tervek szerint a Zója-liget környékét is. A rendezés nyomán a környezet szebbé válik és értékes színfoltja lesz a városnak…[31]

S álljon itt még egy szép, szinte lírai hangvételű visszaemlékezés, mit is jelentett a 60-as, 70-es évek Dolinkája az acélgyáriaknak, ahogy azt egy fiatal lány anno megélte és immár felnőtt fejjel és némi nosztalgiával – édesapjának és a kornak is emléket állítva – felidézi:

„Május eleje van… Szép az idő (érdekes, régen mindig szép volt az idő). Mögöttünk a Huzalmű dolgozói. Tudom, mert amikor reggel elindultam, láttam a fákra szögezett kis táblákon az üzemek neveit. Én már csak felnőtt koromban utáltam meg a felvonulásokat, gyermekként rajongtam értük. Végül is fogalmam sem volt, mire való az egész cécó. Szokás? Csak? De utána majális volt a Dolinkában. Édesapám, te mindig elláttál bőségesen kétforintosokkal, tombolára, meg horgászatra, lövészetre. Később volt ott egy kis lövészbódé, ahol komoly, véres „mérkőzéseket" vívtunk, míg a vasárnapi kirándulásokon főtt a gulyás vagy a pörkölt. A Dolinka volt a mi nyaralónk, vidéki birtokunk – hétvégi garden partyk, hétköznapi szalonnasütések helye, vadregény, néha állatkert, frissen festett hinták fogadtak, befogadtak. Ezen a másik képen ott áll a „hajóhinta". Ide pakoltak minket, ördögfiókákat. Mind befértünk. Olyan örökös darabnak látszott. Ültünk a padlóján, a nagyfiúk álltak az üléseken a vasláncba kapaszkodva hajtották. Az égig szálltunk.

Végül leugráltunk a földre, kinyaltuk a bográcsok alját, aztán újra irány az ég. Harsogva énekeltünk, míg anyáink likőrt kóstolgattak, apáink söröztek; állhatatosan és rendületlenül söröztek. A délutáni focimeccs a poros salakos pályán zajlott.

Mi már kókadoztunk a sűrű porral, tűlevél illattal párolgó nyárban. Ittuk a zavaros (de házi, azért jajdefinom és amúgy a nagymama csinálta) málnaszörpöt. Csak este keveredtünk haza. Néha még láttunk valamit a Futrinka utca történeteiből, de legtöbbször bágyadt mosdások után mély öntudatlanság szakadt ránk.

A Dolinka pedig a következő héten is várt. Mi pedig mentünk. Vittük az olvadós szalonnát, a méregerős zöldpaprikát. Vittük a gyermekkorunkat, nevetésünket. Néha a festékes vödröket, szögeket, mert apáink, anyáink tartották rendben ezt a helyet. Május elejére – talán valami brigádmmunka, vagy KISZ (?) felajánlás tárgyaként – rendbe rakták, kitakarították; néha új hintákkal leptek meg minket. Aztán elnéptelenedett a liget. Felnőttünk, ti, édesapám megöregedtetek. Az Acélgyár kiürült. Tíz éve nem jártam a Dolinkában. Nem bírnám nézni gyermekkorom porló romjait. A mai gyerekek töredezett köveken, mocskos játszótereken bicikliznek, a szalonnáról pedig kiderült, hogy egészségtelen."[32]

Borús ég lesz a Zója-liget felett

Ám Fortuna lassan eltávolodni látszott a vadasparktól. A bajok először a felső tónál mutatkoztak: a beton alatti agyagréteg nem érte el a kellő vastagságot, nem tudta a vizet kellő mértékben megtartani, az lassan szökni kezdett, pótlása körülményes, munkaigényes és költséges is volt. A megszaporodott állatállomány etetése, szakszerű gondozása, megfelelő körülmények közötti tartása – az ekkor már lassan növekvő árak miatt is – mind költségesebbé válik. Az ígéretek és elképzelések ellenére – a városi tanács napvilágot látott tervei, nagyüzemek segítségnyújtása stb. – érthetetlen módon sem a megyei, sem a városi tanács nem járul hozzá a fenntartás költségeinek enyhítéséhez. A vállalatok nemhogy összefognának, de elfordulnak, egyedül a Szénbányászati Tröszt juttatott egy ideig havi 500 forintot az általa adományozott medve élelmezési költségeire.

S egy félévvel azt követően, hogy a városi tanács végrehajtó-bizottsága kétszer is tárgyalt a Zója-liget fejlesztéséről, mint derült égből a villámcsapás röppent fel a hír: kimondták a vadaskert feletti halálos ítéletet.

„...A vb indokoltnak tartja a liget fejlesztését, amelyet a városközpont átépítésével párhuzamosan, annak részeként kell végrehajtani. Jóváhagyták, hogy ezt a területet a tanács vegye kezelésbe, készítsenek költségvetést a fenntartására... Az egyenes és közérthető határozat óta csaknem félév telt el, s most mégis az a hír járja, hogy megszüntetik az állatkertet... Vajon hol akadt el ennek a jó határozatnak a végrehajtása?" – kérdezi a *Nógrád* cikkírója, s vetették föl aggódva akkoriban a város lokálpatriótái és természetszerető lakói is.[33]

A városi tanács képviselője hamarosan cáfol, válasza azonban már nem igazán megnyugtató: „A végrehajtó bizottság által hozott határozat végrehajtása nem akadt meg, tekintettel arra, hogy... tárgyalások folynak a Zója-liget tanácsi kezelésbe vétele és a liget területének bővítése érdekében... A kezelésbe vétel idejét az 1970. év utáni időszakban határozta meg...Addig a liget és az állatkert fenntartásáról a Kohászati Üzemeknek *(az acélgyár jogutódjának elnevezése - B.O.)* kell gondoskodnia."[34]

Csakhogy időközben jelentős változások következtek be a magyar gazdaságban (1968 az „új gazdasági mechanizmus" éve), előtérbe kerültek az árú- és piaci viszonyok,

megkezdődött egy bizonyos verseny a kohászati termékeket gyártó cégek között. Mindez kihatott az acélgyár vezetésének gondolkodására, fejlesztési politikájára, gazdasági koncepciójára, az üzemek profiljára, energiagazdálkodására, gyártmány-struktúrájára. A '70-es évek elejére „Tisztázódott a Salgótarjáni Kohászati Üzemek jövője. Termel a Dexion-Salgó üzem, további előrelépés történt a víz- és energiaellátás megoldásában, megindult a gyár további 500 millió forint értékű fejlesztése..."[35]

Ám a helyzet bonyolultabb volt, mint az a jól fésült pártbizottsági értekezletek előterjesztéseiből kitűnt. A változó és megújuló gazdasági vezetés szigorú pénzügyi politikával, költségcsökkentésre irányuló intézkedésekkel a termelésre, az értékesítésre, a konkurenciára koncentrált és nem a Dolinkára figyelt, utóbbi tizedrangú kérdéssé vált, a vadaspark támogatását egyre kevésbé – később egyáltalán nem – kívánták fenntartani.

Eközben, pontosabban 1972-ben a város vezetése némiképp meglepő és még inkább paradox módon – saját korábbi álláspontjával is némileg szembekerülve – úgy döntött, hogy a Zója-ligetet a mostani Kistarján út feletti erdőrészig kibővíti és egy hatalmas parkerdőt hoz létre. A terv megalapozatlansága rövid idő alatt kiderült, minthogy hamarosan éppen az ellenkezője történt: a kisállatkert a felszámolás sorsára jutott. Orlik Feri bácsi szinte sírva meséli, milyen szívszorító látvány és érzés volt, amikor megkezdték az állatok elszállítását.[36]

„Az 1972-es év szomorú, szívszorító volt számomra, mivel felszámolták a vadaskertet és sajnos ehhez még nekem is segédkezni kellett. Természetesen volt, amivel egyet kellett érteni, de a teljes felszámolással nem. Legalább a pávákat, a galambokat, fácánokat meghagyták volna. Sajnos nem így történt" – írja visszaemlékezéseiben Orlik Ferenc.

Tőle tudjuk azt is, hogy az állatok hová kerültek. A legtöbbjük – így például a medvék, az egerészölyvek, a baglyok, az őzikék, a tengeri malacok, a fehér patkányok és egerek, egy-egy gímszarvas, vadmacska és borz – a budapesti állatkertben talált otthonra. A Nógrádi Szénbányák Gyurtyános-ligetébe telepítették át a fácánokat, a pávákat és egy őzbakot. A nyulak egy részét az akkori MESZÖV-nél értékesítették, a többi kisállatot a legtöbb társadalmi munkát végző brigádok kapták meg.

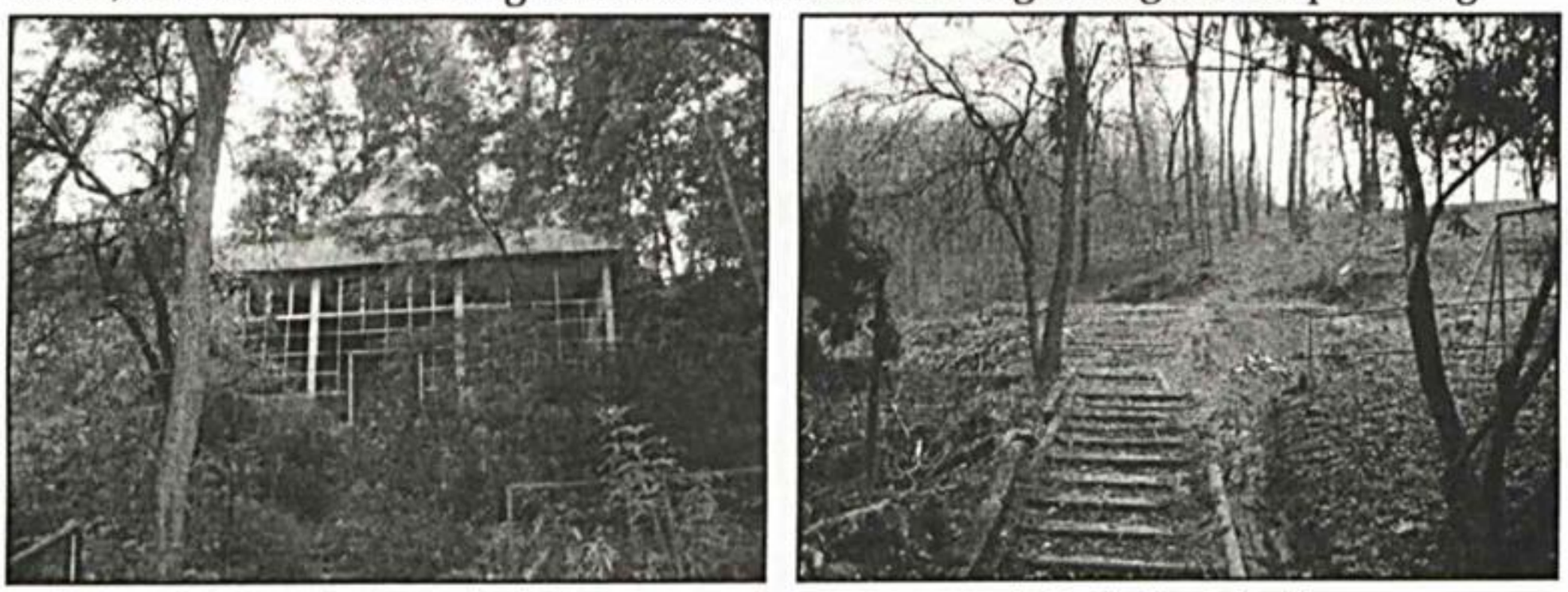

Az egykori madárház **A Dolinka jelenleg**

(Forrás: Nógrádi Történeti Múzeum Fotótára)

Ezzel a vadaspark felszámolása megtörtént, nyomában csak keserű szájízzel tudomásul vett, mégis szép emlékek maradtak. A természetet és az állatokat kedvelő, a Dolinkába rendszeresen kijáró tarjániak többsége értetlenül állt a történtek előtt,

mert meggyőző magyarázatot nem kapott. Az azonban pregnánsan megmutatkozott, hogy a városi tanács testületi és személyi vezetése ez alkalommal sem tudott eredményesen együttműködni a nagyüzemek vezetőivel. Az összefogás eredménytelensége végül a vadaspark – a fenntartásához szükséges anyagi eszközök hiánya miatt – elkerülhetetlenné vált felszámolásához vezetett.

A Dolinka felett az ég beborult, és ez még akkor is igaz, ha a vállalat vezetése igyekezett legalább a park életképességét megőrizni, a rendet és a tisztaságot továbbra is fenntartani. A gyári kollektívák rendszeresen éltek a Dolinka nyújtotta lehetőségekkel, a lemez-épület és a büfé különböző összejövetelekre, a különböző szervezetei egységek munkaértekezleteinek, baráti társaságok ünnepségeinek (kitüntetések átadása, névnapok) megtartására, esetenként sportrendezvényekre történő igénybevételével. A városból és környékéről kilátogatók, kirándulók és természetkedvelők, kikapcsolódni vágyó emberek száma azonban látványosan lecsökkent.

A '70-es évektől mintha a média mostohagyereke lenne a Dolinka, a legritkább esetben kerül homlokterébe. Nyilván nem a tömegkommunikáció figyelmének tudatos visszafogottságáról, megcsappant érdeklődéséről vagy éppen annak hiányáról, sokkal inkább a Dolinka eseménynélküliségéről, az olvasóközönség érdeklődésére számot tartó történések és hírek hiányáról van szó. Két évtized alatt – a '70-es évektől a rendszerváltásig – alig néhány írás foglalkozik a Dolinkával, jobbára akkor is csak a május elsejei ünnepségekkel összefüggésben, vagy egy-egy rendezvény, sportesemény kapcsán.

Így a megyei napilap 1973 év végén megjelent egyik számának *A dolgozók továbbra is igénylik a testkultúra ápolását* című írásában olvashatjuk, hogy az SKÜ átszervezett tömegsportbizottsága 1973-ban a Zója-ligetben a madárházban bonyolította le az asztalitenisz bajnokságot. Egy további érdekes hír is szerepel a lap írásában: „Említést tettek továbbá arról, hogy megkezdődött az erdei tornapálya építése. Ennek átadására jövő év márciusában kerül sor. A tömegsportbizottság kifejezte azt a reményét, hogy az erdei tornapálya újabb dolgozóknak teremt majd sportolási lehetőséget."[37] A *Nógrád* nem tudott beszámolni a sportbizottság reményeinek beteljesüléséről, vagy a tornapálya nem készült el, vagy ha igen – e sorok írója sem látott ilyen épített tornalétesítményt –, nem keltette fel a dolgozók érdeklődését.

Ugyanez a lap 1977 közepén *Ifjúmunkás napok Salgótarjánban* címmel arról számol be, az öt napig tartó rendezvény záróünnepségének helyszíne a Zója-liget volt. Ebből az alkalomból a fiatalok amatőr művészeti bemutatójára és a Juventus együttes koncertjére került sor.

A '80-as években a Zója-liget, az egykor kedvelt kirándulóhely a média számára feledésbe merült. Sőt a vállalatról, a Salgótarjáni Kohászati Üzemekről magáról is kevés hír jelenik meg, az sem igazán szívderítő. A gyár akkori vezérigazgatójával, Ürmössy Lászlóval e sorok írója készített egy nagyobb lélegzetű interjút, íme egy részlet a beszélgetésből:

„...a kohászati ágazat egyre nehezebben tudott megfelelni a gépipar minőségi követelményeinek, energiafelhasználása igen magas, rendkívül költségigényes volt. További rekonstrukcióra lett volna szükség, de a fejlesztésekre fordítható pénzeszközök egyre csökkentek. Nap mint nap folytak a tárgyalások, a megbeszélések a minisztériumban és a szakmai fórumokon, de a holtpontról nemigen tudtunk elmozdulni. Drasztikus intézkedésekre lett volna szükség, de ezt a párt vezető testületei nem

vállalták fel."[38] Teltek múltak az évek, a SKÜ vegetált, a tavasszal még mindig csodálatos természeti szépségű, bár egyre inkább elhanyagolt és magára hagyott Zója-liget maga is levegőért kapkodott. Így érte mindkettőt 1990-ben a Magyarország számára korszakos jelentőségű rendszerváltás...

JEGYZETEK:

1. Salgótarjáni Új Almanach. Salgótarján, 1997. Nógrádi Történeti Múzeum Baráti Köre, 242.
2. Vertich József: Hol van már a gyár, meg a régi szép telepünk. Salgótarján, 1993. 33.
3. Salgótarjáni Új Almanach, Salgótarján, 1997. Nógrádi Történeti Múzeum Baráti Köre, 243.
4. Ugyanott: 244.
5. Nevét Czene Gyula, Salgótarján város képviselőtestületének tagja, a közelmúltban alakult Dolinkáért Egyesület elnöke említi 2005. június 3-án, a környezetvédelmi világnap alkalmából a Dolinkában megtartott ünnepségen elmondott történeti megemlékezésében.
6. Szvircsek Ferenc: Salgótarjánban éltek és alkottak. Borbély Lajos. Salgótarjáni Új Almanach II. Salgótarján, 2002. Nógrádi Történeti Múzeum Baráti Köre, 239–242.
7. Horváth István: Forrongó XX. század Nógrádban. Salgótarján, 1999. 85.
8. A Munka, 1938. július 16., 1.
9. Vertich József: i. m.: 33.
10. Szvircsek Ferenc: i.m.: 247–248.
11. Vertich József: i.m.: 35.
12. Salgótarján története. Salgótarján, 1972. 204.
13. Orlik Ferenc: A Dolinka (Zója liget). Salgótarján, 2001. Kézirat.
14. Vertich József: Tarjáni emlékképek. Salgótarján, Balassi Bálint Megyei Könyvtár. 2002. 92.
15. Várják magyar szívvel a Salgótarjánba érkező külföldi cserkészeket. A Munka, 1933. augusztus 5., 1.
16. Ugyanott: 1934. április 7., 3.
17. Salgótarján története. 203.
18. Salgótarján története. 282.
19. A ligetből is tüntessük el a régi neveket. Szabad Nógrád, 1950. április 22., 4.
20. Tóth Anna: Háttér – kép nélkül. Palócföld, 2002. salgótarjáni különszám, 388.
21. Orlik Ferenc: i.m.: 1.
22. Czene Gyula idézett beszéde (lásd jegyzetek 5.)
23. Orosz: Parkerdő készül. Tarjáni Acél, 1964. július 24.
24. A továbbiakban alapvetően Orlik Ferenc idézett pályamunkájára támaszkodom, illetve felhasználom annak korábbi változatát, a Tarjáni Acél c. üzemi lapban először 1992. július 24-én megjelent A Dolinka... I–IV. c. sorozatát.
25. Vertich József, i.m.: 34.
26. Ugyanott: 34–35.
27. Állatkert lesz A „KÍNOK KERTJE". Nógrád, 1966. szeptember 15., 6.
28. Czene Gyula idézett beszéde
29. „Minta állatkert lehetne a Zója-ligeti vadaskert". Nógrád, 1967. október 7., 3.
30. Fejlesztik a Zója ligetet. Nógrád, 1968. szeptember 4., 6.
31. Arborétum lesz a Zója liget. Nógrád, 1969. március 18.
32. Tóth Anna: i.m.: 390–391.
33. Pádár András: Hol akadt el a határozat. Nógrád, 1969. szeptember 28., 3.
34. Nógrád, 1969. október 16., 5. A Zója liget sorsáról címmel Az olvasók fórumában „Válaszol az illetékes": Lantos László, a városi tanács vb. mezőgazdasági és élelmezési csoportjának vezetője.
35. Salgótarján története, 314.
36. Czene Gyula idézett beszéde
37. Nógrád, 1973. december 28., 3.
38. Baráthi Ottó: „...jóformán nem volt a gyárnak szellemi kapacitása" Beszélgetés Ürmössy László nyugalmazott vezérigazgatóval. Pályamunka a Palócföld c. folyóirat által kiírt Madách-pályázatra. Salgótarján, 2002. (kézirat)